

Mikis Theodorakis

Ehrendoktor der Philosophie an der
Paris Lodron Universität Salzburg

6. Juni 2018

Salzburg 2018

Umschlagbild:

Mikis Theodorakis, 2018

Foto: Andreas Kolarik

Copyright © 2021: Paris Lodron Universität Salzburg

Kapitelgasse 4/6, 5020 Salzburg, Austria

www.uni-salzburg.at

Copyright © Book Cover, Layout & Printing: Ioannis Kourtis

Wassilios Baros, Nils Grosch, Reinhard K. Heinisch (Eds)

Mikis Theodorakis

Ehrendoktor der Philosophie
an der Paris Lodron Universität Salzburg
(6. Juni 2018)

Μίκης Θεοδωράκης

Επίτιμος Διδάκτορας Φιλοσοφίας
του Πανεπιστημίου του Σάλτσμπουργκ
(6 Ιουνίου 2018)

Mit einem Nachwort von Gerhard Folkerts
Με έναν επίλογο του Γκέρχαρντ Φόλκερτς

Salzburg 2018

Inhalt – Περιεχόμενα

0. Festabfolge * Πρόγραμμα Απονομής

1. String Quartet No. 1: «The Turn» * Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 1:
«Στροφή»

2. Bekanntgabe des Senatsbeschlusses vom 23. Jänner 2018 vom Rektor
der Universität, Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger * Κοινοποίηση
της απόφασης της Συγκλήτου, της 23ης Ιανουαρίου 2018, από τον
Πρύτανη του Πανεπιστημίου, Καθηγητή Χάινριχ Σμίντιγκερ

3. Laudatio auf Mikis Theodorakis von Univ.- Prof. Dr. Wassilios Baros *
Εκφώνηση του εγκωμίου για τον Μίκη Θεοδωράκη από τον Καθηγητή
Δρ. Βασίλειο Μπάρο

4. Verleihung der Ehrendoktorwürde an Mikis Theodorakis durch den
Dekan der Fakultät Ao. Univ.- Prof. Dr. Martin Weichbold * Απονομή
του τίτλου του Επίτιμου Διδάκτορα στον Μίκη Θεοδωράκη από τον
Κοσμήτορα της Σχολής, Εκτ. Καθ. Δρ. Μάρτιν Βάιχμπολντ

5. Dankesrede von Mikis Theodorakis * Ευχαριστήρια ομιλία Μίκη
Θεοδωράκη

6. Mauthausen Kantate – Teil 1: «Lied der Lieder», Teil 4: «Wenn der Krieg
vorbei ist», Gesang: Maria Farantouri * Μπαλάντα του Μαουτχάουζεν
– μέρος 1: «Άσμα Ασμάτων», μέρος 4: «Όταν Τελειώσει ο Πόλεμος»,
τραγούδι: Μαρία Φαραντούρη

7. String Quartet No. 2: «The Cemetery» * Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 2:
«Το Κοιμητήριο»

8. String Quartet No. 3: «Eroica Nocturna» * Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 3:
«Οιδίπους Τύραννος»

9. Nachwort: Dr. Gerhard Folkerts * Επίλογος: Δρ. Γκέρχαρντ Φόλκερτς

Margarita Nastouli, Marianthi Karagianni, Tobias Höll, Giorgos Grigoriadis

© Andreas Kolarik

0. Festabfolge

«Festakt zum Tag der Universität»

Mittwoch, 6. Juni 2018, 16:45 Uhr s.t., Große Universitätsaula

Musik	String Quartet No. 1: «The Turn»
Rektor Schmidinger	Anschließend begrüßt vom Rednerpult aus die Festgäste
Rektor Schmidinger	gibt den Beschluss des Senates vom 23. Jänner 2018 bekannt, an Herrn Mikis Theodorakis die Würde eines Ehrendoktors der Philosophie zu verleihen und bittet Herrn Univ.- Prof. Dr. Wassilios Baros die Laudatio zu halten.
Prof. Baros	hält die Laudatio für den Geehrten. Nach der Laudatio bittet Prof. Baros den Rektor, Promotor Weichbold und den Geehrten zum Rednerpult. Während des nun folgenden Promotionsaktes stehen Mikis Theodorakis, Rektor Schmidinger, Prof. Baros und Promotor Weichbold.
Promotor Weichbold	«Aufgrund Ihrer eben gewürdigten hervorragenden Leistungen und Verdienste hat der Senat beschlossen, Ihnen Würde und Rechte eines Ehrendoktors der Philosophie zu verleihen. Bevor ich Ihnen in feierlicher Form diese Würde übertrage, bitte ich Sie zu versprechen wie schon bisher durch die Kunst der menschlichen Gesellschaft zu dienen sowie unserer Universität verbunden zu bleiben. Ich bitte Sie, dieses Versprechen zu bekräftigen, indem Sie die rechte Hand auf das Zepter der Universität legen.»
Mikis Theodorakis	Legt die rechte Hand auf das Zepter der Universität und sagt: «Ich verspreche».

Promotor Weichbold

«Ich, Martin Weichbold vom Senat zum Promotor bestellt, verleihe Würde und Rechte eines Ehrendoktors der Philosophie an Herrn Mikis Theodorakis. Ich gebe diese Verleihung öffentlich bekannt und übergebe Ihnen zur Bestätigung dieses Promotionsaktes das mit dem Siegel der Paris-Lodron-Universität Salzburg versehene Doktordiplom».

Nach der Überreichung des Doktordiploms bittet Rektor Schmidinger Herrn Theodorakis, sich ins Goldene Buch einzutragen.

Mikis Theodorakis

Dankesworte

Musik

Mauthausen Kantate – Teil 1: «Lied der Lieder», Teil 4: «Wenn der Krieg vorbei ist», Gesang: Maria Farantouri, Klavier: Henning Schmiedt

Vorstellung der neuen Habilitierten und Überreichung der Urkunden:

Die Vorstellung und Übereichung der Urkunden erfolgt durch Herrn Rektor Schmidinger.

Musik

String Quartet No. 2: «The Cemetery»

Vergabe der Teaching Awards

Die Vergabe erfolgt durch Herrn Schmidinger.

Vergabe der Young Investigators Awards

Die Vergabe erfolgt durch Herrn Schmidinger.

Musik

String Quartet No. 3: «Epoca Nocturna»

Rektor Schmidinger

Geht zum Rednerpult und schließt den Festakt zum Tag der Universität. Er dankt Maria Farantouri, Henning Schmiedt, Margarita Nastouli, Marianthi Karagianni, Tobias Höll, Giorgos Grigoriadis und Aspasia Dimitriadou für die Mitwirkung und bittet die Gäste zum Empfang.

Πρόγραμμα Απονομής

«Τελετή για την Ημέρα του Πανεπιστημίου»

Τετάρτη, 6 Ιουνίου 2018, 16:45 Αίθουσα εκδηλώσεων του Πανεπιστημίου

Μουσική	Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 1: «Στροφή»
Πρύτανης Χ. Σμίντιγκερ	Απευθύνει χαιρετισμό στους προσκεκλημένους της εκδήλωσης.
Πρύτανης Χ. Σμίντιγκερ	Ανακοινώνει την απόφαση της Συγκλήτου της 23ης Ιανουαρίου 2018 να απονείμει στον Μίκη Θεοδωράκη τον τιμητικό τίτλο του Διδάκτορα της Φιλοσοφίας και ζητά από τον Καθηγητή Βασίλειο Μπάρο να αποδώσει το εγκώμιο.
Καθηγητής Β. Μπάρος	Εκφωνεί το εγκώμιο για το τιμώμενο πρόσωπο. Μετά την εκφώνησή του καλεί στο βήμα τον Πρύτανη, τον απονέμοντα του τιμητικού τίτλου κ. Μάρτιν Βάιχμπολντ και το τιμώμενο πρόσωπο. Κατά τη διάρκεια της απονομής, μόνο ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Πρύτανης Χ. Σμίντιγκερ, ο Καθηγητής Β. Μπάρος και ο επιδώσας τον τίτλο Μ. Βάιχμπολντ στέκονται στο βήμα.
Ο επιδώσας τον τίτλο Μ. Βάιχμπολντ	«Λόγω των εξαιρετικών επιτευγμάτων και κατορθωμάτων σας, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου αποφάσισε να σας απονείμει το αξίωμα και τα δικαιώματα ενός επίτιμου Διδάκτορα της Φιλοσοφίας. Προτού σας απονείμω επίσημα αυτόν τον τίτλο, σας παρακαλώ να υποσχεθείτε ότι θα υπηρετείτε -όπως κάνατε μέχρι τώρα- μέσω της τέχνης την ανθρώπινη κοινωνία και θα παραμείνετε συνδεδεμένος με το Πανεπιστήμιό μας. Σας παρακαλώ να επιβεβαιώσετε αυτήν την υπόσχεση, τοποθετώντας το δεξί σας χέρι στο σκήπτρο του Πανεπιστημίου».
Μίκης Θεοδωράκης	Τοποθετεί το δεξί χέρι πάνω στο σκήπτρο του Πανεπιστημίου και αναφωνεί: «Υπόσχομαι».

Ο επιδώσας τον τίτλο
Μ. Βάιχμπολντ

«Εγώ, ο Μάρτιν Βάιχμπολντ, ο ανατεθείς από τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου, απονέμω τον τίτλο και τα δικαιώματα ενός επίτιμου Διδάκτορα της Φιλοσοφίας στον κ. Μίκη Θεοδωράκη. Επιδίω δημοσίως αυτόν τον τίτλο και σε επιβεβαίωση αυτής της πράξης, σας παραδίω το Διδακτορικό δίπλωμα που φέρει τη σφραγίδα του Πανεπιστημίου του Σάλτσμπουργκ». Μετά την απονομή του τίτλου, ο Πρύτανης Χ. Σμίντιγκερ ζητά από τον Μ. Θεοδωράκη να εγγραφεί στο Χρυσό Βιβλίο.

Μίκης Θεοδωράκης

Μουσική

Παρουσίαση των νέων υφηγητών και απονομή των τίτλων τους

Μουσική

Απονομή των βραβείων Διδασκαλίας

Απονομή των βραβείων νέων ερευνητών

Μουσική

Πρύτανης Χ. Σμίντιγκερ

Ευχαριστίες

Μπαλάντα του Μαουτχάουζεν – μέρος 1: «Άσμα Ασμάτων», μέρος 4: «Όταν τελειώσει ο πόλεμος», τραγούδι: Μαρία Φαραντούρη, πιάνο: Χένινγκ Σμιντ

Η παρουσίαση και η επίδοση των τίτλων γίνεται από τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Χ. Σμίντιγκερ.

Κουαρτέτο Εγχόρδων Αρ. 2: «Το Κοιμητήριο»

Η απονομή πραγματοποιείται από τον Πρύτανη Χ. Σμίντιγκερ.

Η απονομή πραγματοποιείται από τον Πρύτανη Χ. Σμίντιγκερ.

Κουαρτέτο Εγχόρδων Αρ. 3: «Οιδίπους Τύραννος»

Ανεβαίνει στο βήμα και κλείνει την τελετή για την Ημέρα του Πανεπιστημίου. Ευχαριστεί τη Μαρία Φαραντούρη, τον Χένινγκ Σμιτ, τη Μαργαρίτα Ναστούλη, τη Μαριάνθη Καραγιάνη, τον Τομπίας Χολ, τον Γιώργο Γρηγοριάδη και την Ασπασία Δημητριάδου για τη συμβολή τους και προσκαλεί τους καλεσμένους στην εκδήλωση που ακολουθεί.

1. String Quartet No. 1: «The Turn»¹

Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 1: «Στροφή»

MIKIS THEODORAKIS
String Quartet No 1:"Strofi"
Κουαρτέτο Εγχόρδων Αρ.1:"Στροφή"

I

Andante $\text{♩} = 60$
con sord.

Violin I

Violin II

Viola

Violoncello

sempre pp
con sord.

sempre pp
con sord.

sempre pp
con sord.

sempre pp

Margarita Nastouli, Marianthi Karagianni, Tobias Höll, Giorgos Grigoridis

© Andreas Kolarik

1. Edition Schott ©

2. Bekanntgabe des Senatsbeschlusses vom 23. Jänner 2018 vom Rektor der Universität, Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger

Die Paris Lodron Universität Salzburg schätzt sich glücklich, den weltberühmten Komponisten und Politiker, Mikis Theodorakis, Träger des UNESCO Musikpreises, aufgrund seiner Verdienste im Zusammenhang mit Musik, Kultur, Frieden, Widerstand und Menschenrechte mit der Ehrendoktorwürde auszuzeichnen.

Da die Verleihung eines Ehrendoktorats die größte Auszeichnung einer Universität darstellt, die sie verleihen kann, ist es der Universität Salzburg eine große Ehre, die Jahrhundertpersönlichkeit Mikis Theodorakis persönlich in der großen Universitätsaula begrüßen zu dürfen. Nicht zuletzt die innige Verbindung von Mikis Theodorakis mit dem musikalischen Schaffen Wolfgang Amadeus Mozarts macht die Veranstaltung an diesem besonderen Ort zu einem denkwürdigen Ereignis – Mozart hat in der Großen Aula der Universität Salzburg im Jahre 1767 seine ersten (musikalischen) Schritte gemacht. Wir verstehen diese Ehrung als grenzüberschreitenden Einsatz für Freiheit, Frieden und soziale Gerechtigkeit. In diesem Kontext versteht auch Theodorakis sein Schaffen.

In der folgenden Laudatio verweist Professor Baros auf diese Komplexität von Leben und Werk des großen griechischen Komponisten, dessen Intellektualität, Kreativität und Spiritualität ihn zu einem der großen Künstler unserer Zeit machen. Es wird ausgeführt, wie Theodorakis mit seinen übergreifenden geschichts- und kulturhistorischen Fragestellungen bewirken will, dass Lehren aus der Vergangenheit gezogen werden.

In seiner Dankesrede sagt Mikis Theodorakis, dass einzig der Mensch die Eigenschaft besitzt geistige Schöpfungen wie die Künste und Wissenschaften hervorzubringen und sich daran zu erfreuen. Um die allgemeine Krise der geistigen Kultur zu überwinden, fordert Theodorakis den Dialog zwischen Künstlern und Publikum und den Dialog zwischen den Kulturen.

Theodorakis zu ehren bedeutet für uns Auftrag und Verpflichtung für ein verantwortliches gesellschaftliches Handeln, dass die Demokratie erhalten, Kriege verhindere und elementare Menschenrechte verwirkliche.

Salzburg, den 6.6.2018
Der Rektor
Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger

Κοινοποίηση της απόφασης της Συγκλήτου, της 23ης Ιανουαρίου 2018, από τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου, Καθ. Δρ. Χάινριχ Σμίντινγκερ

Το Πανεπιστήμιο Paris Lodron του Σάλτσμπουργκ με ιδιαίτερη χαρά τιμά τον παγκοσμίου φήμης συνθέτη και πολιτικό Μίκη Θεοδωράκη, κάτοχο του μουσικού βραβείου της UNESCO, με τον τίτλο του επίτιμου Διδάκτορα της Φιλοσοφίας για τη μουσική, πολιτιστική, ειρηνευτική, αντιστασιακή και ανθρωπιστική του δράση.

Δεδομένου ότι η απονομή ενός τιμητικού διδακτορικού διπλώματος αποτελεί τη μέγιστη διάκριση ενός Πανεπιστημίου, είναι μεγάλη τιμή για το Πανεπιστήμιο του Σάλτσμπουργκ να καλωσορίζει προσωπικά στη μεγάλη αίθουσα του Πανεπιστημίου μια από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες του αιώνα, τον Μίκη Θεοδωράκη. Επιπροσθέτως, η στενή σχέση του Μίκη Θεοδωράκη με το μουσικό έργο του Wolfgang Amadeus Mozart, καθιστά αξιοσημείωτη την εκδήλωση σε αυτόν εδώ το χώρο, καθώς ο Μότσαρτ έκανε τα πρώτα του (μουσικά) βήματά του σε αυτήν εδώ τη μεγάλη αίθουσα του Πανεπιστημίου του Σάλτσμπουργκ το 1767.

Αντιλαμβανόμαστε την τιμή αυτή ως μια διασυνοριακή δέσμευση για ελευθερία, ειρήνη και κοινωνική δικαιοσύνη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Μ. Θεοδωράκης αντιλαμβάνεται καλύτερα τη μεγάλη του προσφορά.

Στον ακόλουθο τιμητικό του λόγο (εγκώμιο), ο Καθηγητής B. Μπάρος αναφέρεται στην πολυπλοκότητα της ζωής και του έργου του μεγάλου Έλληνα συνθέτη, του οποίου η διανόση, η δημιουργικότητα και η πνευματικότητα τον καθιστούν έναν από τους μεγαλύτερους καλλιτέχνες της εποχής μας. Φαίνεται πως ο Μ. Θεοδωράκης, με τις ιστορικές και πολιτισμικές του αναζητήσεις, καταφέρνει να αντλήσει σημαντικά διδάγματα από το παρελθόν.

Στην ευχαριστήρια ομιλία του, ο Μ. Θεοδωράκης επισημαίνει ότι μόνο ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να παράγει πνευματικές δημιουργίες, όπως οι τέχνες και οι επιστήμες. Για να ξεπεραστεί η γενική κρίση του πνευματικού πολιτισμού, επιζητά ο Μ. Θεοδωράκης το διάλογο μεταξύ των καλλιτεχνών και του κοινού, όπως και τον διάλογο μεταξύ των πολιτισμών.

Το να τιμούμε τον Μ. Θεοδωράκη σημαίνει για εμάς μια αποστολή και παράλληλα δέσμευση για υπεύθυνη κοινωνική δράση που διατηρεί τη δημοκρατία, αποτρέπει τους πολέμους και εκφράζει τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Σάλτσμπουργκ, 6.6.2018

Ο πρύτανης

Καθηγητής Δρ. Χάινριχ Σμίντιγκερ

Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger

© Andreas Kolarik

3. Laudatio auf Mikis Theodorakis von Univ.- Prof. Dr. Wassilios Baros

Das Lebenswerk Mikis Theodorakis', geb. am 29. Juli 1925 auf Chios/Griechenland, ist als grenzüberschreitender Einsatz für Freiheit und Frieden anzusehen, der sich nicht nur in seinem sozialen und politischen Wirken, sondern ebenso in seinen musikalischen Werken widerspiegelt. Sein künstlerisches Schaffen – die Ballettmusik zu Antigone, das Oratorium Canto General, Opern wie Medea und Elektra, die erstmalige und beeindruckende Vertonung von Poesie herausragender Dichter (wie Pablo Neruda, Odysseas Elytis, Giorgos Seferis, Jannis Ritsos u.a.), sein Konzept der Metasinfonik sowie seine auf der Lehre von Pythagoras beruhende Theorie der universellen Harmonie über das Verhältnis zwischen Mensch, Kunst und Kosmos, sind nur ein kleiner Auszug davon – machte Theodorakis als Musiker weltberühmt. Sein in der Monographie „Anti-Manifest“ ausgearbeiteter, richtungsweisender philosophischer und gesellschaftskritischer Ansatz über Muße, künstlerische Kreativität und Bildung inspirierte nicht nur Studien zu gesellschaftlichem Wandel, sondern induzierte auch schöpferisch wichtige soziale Transformationen unserer Zeit. Seine demokratische Integrität, die er über physische wie psychische Schmerzgrenzen hinaus bewahrte, sowie sein politischer Einsatz machten ihn für Millionen von Menschen zum Widerstandssymbol gegen die griechische Diktatur. Der gefeierte Komponist und Politiker erhebt bis heute seine politische Stimme für das Selbstbestimmungsrecht der Völker und erweitert beständig sein musikalisches Werk (u.a. Oper Lysistrata, East of the Aegean).

Die Brücke, die Theodorakis zwischen Kunst und Politik schlägt, offenbart sich insbesondere in seinem Werk „Mauthausen Kantate“, welches auf den Texten des griechischen Autors Iakovos Kambanellis, eines Überlebenden des KZ-Mauthausen basiert. Bis heute wird dieses Werk im Rahmen aktueller Veranstaltungen zur österreichischen Gedenkkultur aufgeführt und leistet somit einen Beitrag zur musikalischen Erinnerungsarbeit zur Aufarbeitung des Nationalsozialismus sowie zur politischen Bewusstseinsbildung in Österreich. Mikis Theodorakis ist «Μουσικός και επαναστάτης. Επαναστάτης μουσικός», wie er sich selbst in knappen Worten beschreibt: „Musiker und Revolutionär.

Revolutionärer Musiker. So möchte ich in der Erinnerung unserer Nachkommen bleiben“. Als Beitrag zur Verwirklichung dieses Wunsches und in Würdigung seiner herausragenden künstlerischen und politischen Leistungen entlang der thematischen Verbindungs- und Kooperationslinien „Zeitlose Musik und transnationaler Widerstand – Kampf für die Menschenrechte – Politische Bildung“ hat der Senat der Paris-Lodron-Universität Salzburg über Antrag der drei Fachbereiche Erziehungswissenschaft, Kunst-, Musik- und Tanzwissenschaft sowie Politikwissenschaft und Soziologie am 23.1.2018 beschlossen, Herrn Mikis Theodorakis die Würde eines Ehrendoktors der Philosophie (Dr. phil. h. c.) zu verleihen.

Univ.- Prof. Dr. Wassilios Baros

Univ.- Prof. Dr. Wassilios Baros

© Andreas Kolarik

Εκφώνηση του εγκωμίου για τον Μίκη Θεοδωράκη από τον Καθηγητή Δρ. Βασίλειο Μπάρο

Το έργο ζωής του Μίκη Θεοδωράκη, γεννημένου στις 29 Ιουλίου 1925 στη Χίο, μπορεί να ιδωθεί ως ένας υπερεθνικός αγώνας για την ελευθερία και την ειρήνη, ο οποίος δεν αντικατοπτρίζεται μόνο στην κοινωνική και πολιτική του δράση, αλλά και στο μουσικό του έργο. Η καλλιτεχνική του παραγωγή – ένα πολύ μικρό δείγμα της οποίας είναι η μουσική μπαλέτου για την Αντιγόνη, το ορατόριο «Canto General», όπερες όπως η «Μήδεια» και η «Ηλέκτρα», η πρωτοπόρα και εντυπωσιακή μελοποίηση της ποίησης εξαιρετικών ποιητών (όπως ο Pablo Neruda, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Γιώργος Σεφέρης, ο Γιάννης Ρίτσος κ.ά.), η καθιέρωση της έννοιας της «μετασυμφωνικής μουσικής», όπως και η στηριζόμενη σε αρχές της διδασκαλίας του Πυθαγόρα θεωρία της «συμπαντικής αρμονίας» για τη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο, την Τέχνη και τον Κόσμο – κατέστησε τον Μίκη Θεοδωράκη παγκοσμίως γνωστό. Η πρωτοποριακή φιλοσοφική και κοινωνιοκριτική προσέγγισή του για τον ελεύθερο χρόνο, την καλλιτεχνική δημιουργικότητα και την παιδεία, όπως διατυπώθηκε στη μονογραφία του «Αντι-μανιφέστο», δεν ενέπνευσε μόνο μελέτες για την κοινωνική αλλαγή, αλλά δρομολόγησε με δημιουργικό τρόπο σημαντικούς κοινωνικούς μετασχηματισμούς της εποχής μας.

Το δημοκρατικό του ήθος, το οποίο διατήρησε στο ακέραιο, πολλές φορές ξεπερνώντας τα σωματικά και ψυχικά του όρια, καθώς και η πολιτική του δράση, τον κατέστησαν σύμβολο αντίστασης για εκατομμύρια ανθρώπους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα. Ο τιμώμενος συνθέτης και πολιτικός υψώνει αδιάκοπα μέχρι σήμερα την πολιτική φωνή του και επεκτείνει διαρκώς το μουσικό του έργο (όπερα «Λυσιστράτη», «Ανατολικά του Αιγαίου»).

Η γέφυρα που χτίζει ο Μίκης Θεοδωράκης μεταξύ Τέχνης και Πολιτικής αποτυπώνεται επίσης στο έργο του «Mauthausen Kantate», το οποίο βασίζεται στα ποιήματα του Έλληνα συγγραφέα Ιάκωβου Καμπανέλλη, επιζώντα του στρατοπέδου συγκέντρωσης Μαουτχάουζεν. Το έργο αυτό παρουσιάζεται συχνά στο πλαίσιο σύγχρονων εκδηλώσεων για την ενίσχυση μιας κουλτούρας της μνήμης στην Αυστρία και συμβάλλει ως μουσική υπενθύμισης στην προσπάθεια για την κριτική επεξεργασία του εθνικοσοσιαλισμού, την αναστοχαστική ενασχόληση με το παρελθόν και τη

διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης στην Αυστρία. Ο Μίκης Θεοδωράκης είναι, όπως ο ίδιος περιγράφει αποφθεγματικά τον εαυτό του: «Μουσικός και επαναστάτης. Επαναστάτης μουσικός. Έτσι θέλω να μείνω στη μνήμη των απογόνων μας».

Ως συμβολή προς την υλοποίηση αυτής της επιθυμίας και ως αναγνώριση του τεράστιου καλλιτεχνικού και πολιτικού του έργου στους άξονες «διαχρονική μουσική και υπερεθνική αντίσταση», «αγώνας για τα ανθρώπινα δικαιώματα», «πολιτική παιδεία», η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου του Σάλτσμπουργκ, μετά από σχετικό αίτημα των τριών Τμημάτων «Επιστήμη της Αγωγής», «Επιστήμη της Τέχνης, της Μουσικής και του Χορού», και «Πολιτική Επιστήμη και Κοινωνιολογία» αποφάσισε στις 23/1/2018 να απονείμει στον Μίκη Θεοδωράκη τον τίτλο του επίτιμου Διδάκτορα της Φιλοσοφίας (Dr. phil. h. c.).

Καθηγητής Δρ. Βασίλειος Μπάρος

Mikis Theodorakis

© Andreas Kolarik

4. Verleihung der Ehrendoktorwürde an Mikis Theodorakis durch den Dekan der Fakultät, Ao. Univ.- Prof. Dr. Martin Weichbold

Aufgrund Ihrer eben gewürdigten hervorragenden Leistungen und Verdienste hat der Senat beschlossen, Ihnen Würde und Rechte eines Ehrendoktors der Philosophie zu verleihen. Bevor ich Ihnen in feierlicher Form die Würde übertrage, bitte ich Sie zu versprechen, wie schon bisher durch Ihre Kunst der menschlichen Gesellschaft zu dienen sowie unserer Universität verbunden zu bleiben. Ich bitte Sie, dieses Versprechen zu bekräftigen, indem Sie die rechte Hand auf das Zepter der Universität legen.

Ao. Univ.- Prof. Dr. Martin Weichbold

Απονομή του τίτλου του Επίτιμου Διδάκτορα στον Μίκη Θεοδωράκη από τον Κοσμήτορα της Σχολής, Εκτ. Καθ. Δρ. Μάρτιν Βάιχμπολντ

Λόγω των εξαιρετικών επιτευγμάτων και κατορθωμάτων σας, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου αποφάσισε να σας απονείμει το αξίωμα και τα δικαιώματα ενός Επίτιμου Διδάκτορα της Φιλοσοφίας. Προτού σας απονείμω επίσημα αυτόν τον τίτλο, σας παρακαλώ να υποσχεθείτε ότι θα υπηρετείτε -όπως κάνατε μέχρι τώρα- μέσω της τέχνης την ανθρώπινη κοινωνία και θα παραμείνετε συνδεδεμένος με το Πανεπιστήμιο μας. Σας παρακαλώ να επιβεβαιώσετε αυτήν την υπόσχεση, τοποθετώντας το δεξί σας χέρι στο σκήπτρο του Πανεπιστημίου.

Εκτ. Καθηγητής Δρ. Μάρτιν Βάιχμπολντ

Ao. Univ.- Prof. Dr. Martin Weichbold

© Andreas Kolarik

Mikis Theodorakis

© Andreas Kolarik

Mikis Theodorakis, Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger, Szepterträger
Roland Widhalm

© Andreas Kolarik

Mikis Theodorakis

© Andreas Kolarik

5. Dankesrede von Mikis Theodorakis

Sehr geehrter Herr Rektor,
Sehr geehrte Vizerektorinnen und Vizerektoren,
Sehr geehrter Herr Senatsvorsitzender,
Sehr geehrter Herr Dekan,
Verehrte Professorinnen und Professoren,
Liebe Studierende,
Meine Damen und Herren,

Einer der dunkelsten und beschämendsten Momente der menschlichen Geschichte war, als der leblose Körper Mozarts vor der Tür seines Hauses in Wien von einem Müllwagen aufgesammelt und zusammen mit den Leichen anderer mittellosen und nunmehr auch namenloser Bürger, die unter unmenschlichen Bedingungen lebten, in einem Massengrab verscharrt wurde. Dass ich diese unglaubliche Geschichte im Alter von 12 Jahren hörte, brachte – rückblickend betrachtet – etwas Gutes und etwas Schlechtes mit sich: Einerseits ließ es mich die Menschen regelrecht fürchten und führte dazu, dass ich mich in mein Zimmer zurückzog, bis ich schließlich als Teenager meine Augen vor dem Leben und der Gesellschaft nicht mehr verschließen durfte und meine eigenen Flügel ausbreiten sollte.

In diesen Jahren der Einsamkeit hatte ich keinen anderen Trost als meine Violine. Dies half mir dabei – und das war andererseits das Gute daran –, die Theorie und Harmonie der Musik für mich selbst zu entdecken.

Dazu muss ich erwähnen, dass ich in unserem Haus regelmäßig hörte, wie meine Großmutter byzantinische Psalmen sang, und jeden Sonntag begegneten mir dieselben Melodien wieder, wenn wir in die christlich-orthodoxe Kirche gingen. In der Kirche gab es zwei Arten von Messen: die byzantinische und die „europäische“. Zweitere hat sich gegen Ende des 19. Jahrhunderts unter Königin Olga, der Schwester des russischen Zaren, durchgesetzt, die byzantinischen Melodien wurden von einem Komponisten namens Polykrates harmonisiert.

Mit meinen grade mal 16 Jahren übernahm ich ganz nach dem Vorbild von Johann Sebastian Bach – natürlich nicht wie dieser damals in Leipzig, sondern in einem Armenviertel in Tripolis, im heiligen Tempel von Agia Varvara –, die Position eines bescheidenen Kantors, der jeden Sonntag kirchliche Hymnen für die europäische Messe komponieren sollte.

Die große Veränderung – ich würde sagen, die grundlegendste Veränderung – in meinem Leben sollte sich im folgenden Jahr 1942 ereignen, als ich die

„Ode an die Freude“ aus Beethovens Neunter Symphonie hörte. Dieser Gigant der Musik berührte und prägte mich so sehr, dass ich heute mit gutem Gefühl sagen kann: „Ich bin ein deutscher Komponist, der in der Ägis geboren wurde und ein Liedermacher aus Kreta, der in Paris lebte“.

Ich sollte wohl weiterhin ergänzen, dass wir in unserem Haus eine große Bibliothek hatten, zumal mein Vater ein großer Bewunderer der Literaten und der Größe des menschlichen Denkens in all seinen Facetten war. So habe ich unter anderem auch die Geschichte der Musik studiert. Das Ende von Mozarts Leben hat die aufrührerische Seite meines Charakters maßgeblich mitgestaltet, so dass ich all die Labels wie „Anarchist“, „Linker“, „Sozialist“, „Kommunist“ usw. und all die dazugehörenden Theorien bezüglich meiner Person seither in einem einzigen Wort zusammenfassen würde: „Antiautoritär“.

Vergegenwärtigen wir uns: Was verkörperten all diese Feudalherren und Fürsten, die in ihren Höfen Genies wie Haydn und Mozart versammelten, außer die Schaffung von rauen und unmenschlichen Lebensbedingungen? Wie wir alle wissen, musste Haydn in Diensträumen leben und Mozart, der selbstbestimmt leben wollte, wurde geradezu beispielhaft dazu bestraft, in Hunger und Krankheit zu sterben.

In letzter Zeit habe ich versucht, die Menschheit von ihrem Anbeginn bis heute als ein integrales Ganzes zu betrachten. Und ich kam zu folgenden Schlussfolgerungen:

Erstens: Das Hauptmerkmal des prähistorischen Menschen seit etwa 200.000 v. Chr. war Unsicherheit und Angst.

Zweitens: Der zivilisierte Mensch – seit etwa 5000 v. Chr. – hat die uralte Wunde zu 100% geerbt und sie ist bis heute nicht verheilt.

Drittens: In Folge der Entwicklung des rationalen Denkens hat der Mensch zwei Strategien gefunden, um Feinden aus einer Machtposition heraus entgegenzutreten: Güter akkumulieren und Gruppen für Verteidigung und Angriff bereitzustellen.

Viertens: Mit der Vergesellschaftung der Menschen rund 5000 v. Chr. tritt auch das Phänomen des Bürgerkrieges zutage. Obwohl der Prozess der Befreiung und Emanzipation von der Natur allumfassend war, häufen in der neuen Ära einige verschlagene Menschen entweder Reichtum für sich selbst an, oder monopolisieren die Mittel der Macht: Armee, Waffen und Gewalt.

Fünftens: Da der Mensch, wie ich bereits sagte, Erbe von Unsicherheit und bleibt, schuf er Weltanschauungen und Religionen, soziale Systeme und Ideologien, die, anstatt die Kluft zwischen Menschen zu überbrücken, diese kontinuierlich wachsen ließ, so dass nun schließlich die Kluft größer ist als je zuvor.

Sechstens: Diese Situation hat uns meiner Meinung nach zur tiefst möglichen Krise geführt, die das Ende der Ära der Vielfalt zur Folge hat.

Siebtens: Die einzige Lösung ist meines Erachtens die Wiedergewinnung der Einzigartigkeit. In welcher Hinsicht ist eigentlich der Mensch wirklich einzigartig? Er ist einzigartig in seiner Eigenschaft, geistige Schöpfungen hervorzubringen und sich an diesen zu laben. Gerade das ist es, was außer dem Menschen kein anderes Lebewesen zu tun vermag.

Achtens: Dies aber kann sich nicht von einem Tag auf den anderen ereignen. Drei Hauptvoraussetzungen sollten hierfür erfüllt sein:

- a) die Isolierung von Autoritäten, die ihre Monopolstellung mit ihren brutalen Gewaltmitteln verteidigen.
- b) Eine längere Zeit des Weltfriedens.
- c) Die Förderung begabter Personen, die wissenschaftliche Ideen hervorbringen, sowie Errungenschaften des Geistes und Kunstwerke schaffen.

Neuntens: Es bedarf daher einer längeren Ära einer Neuen Aufklärung, durch die das neue ideale soziale Konstrukt, die neue Ära der Einzigartigkeit, gebildet wird.

An dieser Stelle könnte man vielleicht fragen: Hätte es die großen Künstler jener Zeit gegeben, wenn es keine „aufgeklärten“ Aristokraten gegeben hätte? Und wenn umgekehrt Aristokraten nicht die entsprechende Bildung gehabt hätten, um ihre kulturelle und spirituelle Erfüllung in den Meisterwerken der Kunst zu suchen, wären diese überhaupt geschaffen worden?

Was war an diesen Menschen – wie auch an den freien Athenern des klassischen Zeitalters – so besonders?

Die Antwort ist, dass sie frei waren und gleichzeitig viel freie Zeit hatten, weil sie es geschafft hatten, außerhalb des Produktionszyklus materieller Güter zu leben. Denn ich bin überzeugt, hätte es keine Menschen gegeben, die über genug freie Zeit verfügten, dann hätte es auch keine hohe Kunst, sondern nur Volkskunst gegeben. Denn für die Entstehung von Logos und Kunst ist Dialog erforderlich. Dialog zwischen den geistig-künstlerischen Schöpfern und den „Anderen“.

Dennoch nicht irgendwelchen anderen, sondern denjenigen, die so kultiviert sind, um die Werke des Logos und der Kunst erkennen und schätzen zu können. Und die dafür notwendige Bildung setzt reichlich freie Zeit voraus! Kultiviert sind, um die Werke des Logos und der Kunst erkennen und schätzen zu können. Und die dafür notwendige Bildung setzt reichlich freie Zeit voraus! Aber dieses Privileg hat sich als schweres Joch für die menschliche Gesellschaft erwiesen. Denn, damit diese herrschenden Klassen frei und daher regierend sein durften, musste der Rest der Bürger auf verschiedene Weise unterworfen sein. Entweder als Sklaven oder Diener oder als ungebildete Bauern, Arbeiter oder Angestellte.

Anders ist es in unserer Zeit, wo die herrschenden Klassen nun ebenfalls in den Produktionszyklus eingebunden sind und dadurch ebenso ungebildet bleiben, wie der Rest der Bürger. Ihnen wird das höchste soziale Gut entzogen, mit Hilfe dessen die einstigen intellektuellen Künstler in Dialog mit Anderen treten konnten und schöpferisch tätig sein konnten.

Darin liegt die heutige allgemeine Krise der geistigen Kultur. Ganz zu schweigen von einzelnen Wissenschaftlern, die ihr Wissen dem Dienst der globalen herrschenden Klasse bereitwillig zur Verfügung stellten, deren Existenz auf Gewalt und Tod beruht. Dieses Phänomen der Beteiligung von Wissenschaftlern an solchen Verbrechen ist wahrlich der Gipfel der Demütigung des Menschen. Und was ist die Vision dieser neuen Ära der Aufklärung?

A. Alle wissenschaftlichen Mittel einzusetzen, um die produktiven Kräfte weltweit zu fördern.

B. Eine möglichst große Freistellung der gesamten Bevölkerung von der Beteiligung am Produktionszyklus zu gewährleisten, der ihr die notwendige freie Zeit raubt, um – ebenso wie einst die aufgeklärten Klassen der Herrschenden – ein idealer Partner im Dialog mit den Kulturschaffenden der Ära der Einzigartigkeit zu werden, der neuen Ära der menschlichen Gesellschaft auf internationaler Ebene.

Eine weitere wichtige Voraussetzung für den Beginn der neuen Ära der Aufklärung besteht für mich in der Umwandlung der Industrien des Krieges in Industrien des Friedens, so wie die Verpflichtung zu den höchsten menschlichen Werten der Freiheit, des Friedens, der Unabhängigkeit, der Demokratie und der sozialen Gerechtigkeit.

Ich möchte meine Rede schließen, indem ich meine Dankbarkeit für das gesegnete Glück ausspreche, die Verleihung der Ehrendoktorwürde der Universität Salzburg, hier in der Heimatstadt von Mozart, erleben zu dürfen. Aus diesem Grund möchte ich mich bei dem Akademischen Senat sowie bei dem Rektor der Universität für diese höchste Ehre von ganzem Herzen bedanken.

Vielen Dank.

Ευχαριστήρια Ομιλία Μίκη Θεοδωράκη

Αξιότιμες κύριες Πρύτανη,
Αξιότιμες κυρίες και Αξιότιμοι κύριοι Αντιπρυτάνεις,
Αξιότιμες κύριες Πρόεδρε της Συγκλήτου,
Αξιότιμες κύριες Κοσμήτορα,
Σεβαστοί κύριοι καθηγητές,
Αγαπητοί φοιτητές,
Κυρίες και κύριοι,

Μια από τις πλέον μαύρες στιγμές ντροπής για την ανθρώπινη κοινωνία ήταν όταν το καρότσι σκουπιδιών της Βιέννης χτυπούσε την πόρτα του νεκρού Μότσαρτ για να πάρει το άψυχο σώμα του και να το ρίξει στον λάκκο με τους ανώνυμους και άκληρους πολίτες μιας απάνθρωπης ζωής.

Για κακή ή για καλή μου τύχη, συνέβη όταν ήμουν 12 χρονών να ακούσω αυτή την απίστευτη ιστορία, που μ' έκανε να φοβηθώ τους ανθρώπους και να κλειστώ στο δωμάτιό μου, έως ότου έγινα πια έφηβος και όφειλα να αντιμετωπίσω τη ζωή και την κοινωνία κατάματα και να αρχίσω να πετώ με τα δικά μου φτερά.

Σ' αυτά τα χρόνια της μοναξιάς δεν είχα άλλη συντροφιά εκτός από το βιολί μου, γεγονός που με βοήθησε να ανακαλύψω μόνος μου την θεωρία και την αρμονία της μουσικής. Γ' αυτό είπα «για καλή μου τύχη».

Πρέπει να πω εδώ, ότι μέσα στο σπίτι μου άκουγα βυζαντινούς ψαλμούς από τη γιαγιά μου και κάθε Κυριακή που πηγαίναμε στην ορθόδοξη εκκλησία, άκουγα κι εκεί τις ίδιες μελωδίες. Στην εκκλησία όμως υπήρχαν δύο λειτουργίες: η βυζαντινή και η «ευρωπαϊκή». Αυτή τη δεύτερη την είχε επιβάλει περί τα τέλη του 19ου αιώνα η Βασίλισσα Όλγα, αδελφή του Τσάρου και κάποιος συνθέτης ονόματι Πολυκράτης εναρμόνισε τις βυζαντινές μελωδίες.

Έτσι, στα δεκαέξι μου χρόνια, κατά το πρότυπο του Ιωάννη Σεβαστιανού Μπαχ, όχι φυσικά στη Λεψία αλλά σε μια φτωχική συνοικία της Τρίπολης, στον Ναό της Αγίας Βαρβάρας, έγινα ένας λιλιπούτειος κάντωρ επιφορτισμένος να συνθέτω κάθε Κυριακή εκκλησιαστικούς ύμνους για την ευρωπαϊκή λειτουργία.

Η μεγάλη στροφή μου όμως -θα έλεγα η ολοκληρωτική στροφή- θα γινόταν το επόμενο έτος, το 1942, όταν άκουσα τον «Υμνο της Χαράς» από την Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν. Τότε, αυτός ο γίγας της μουσικής εισέβαλε μέσα

μου, σε βαθμό που να παραδέχομαι σήμερα ότι είμαι ένας «Γερμανός συνθέτης που γεννήθηκε στο Αιγαίο και ένας Κρητικός τραγουδοποιός που έζησε στο Παρίσι».

Εδώ θα πρέπει να σημειώσω ότι στο σπίτι μας είχαμε μια μεγάλη βιβλιοθήκη, δεδομένου ότι ο πατέρας μου ήταν θερμός οπαδός των συγγραφέων και του μεγαλείου της ανθρώπινης σκέψης σε όλες της τις μορφές. Έτσι, μελέτησα κι εγώ μεταξύ άλλων και την ιστορία της μουσικής. Η περίπτωση του τέλους του Μότσαρτ έπαιξε βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανατρεπτικής πλευράς του χαρακτήρα μου, σε βαθμό που θα έλεγα ότι όλες αυτές τις ετικέτες «αναρχικός», «αριστερός», «σοσιαλιστής», «κομμουνιστής» κλπ. και όλες αυτές τις θεωρίες τις συμψήφισα από τότε ως σήμερα σε μια λέξη: «αντιεξουσιαστής». Γιατί όπως είπαμε, τι άλλο ήταν όλοι αυτοί οι φεουδάρχες και οι πρίγκιπες που μάζευαν στην αυλή τους τις μεγαλοφυες όπως ο Χάϋδην και ο Μότσαρτ, παρά μορφές μιας σκληρής και απάνθρωπης ζωής;

Γιατί όλοι γνωρίζουμε, ότι ο Χάϋδην έμενε με τους υπηρέτες και ότι ο Μότσαρτ που θέλησε να ζήσει ανεξάρτητος, τιμωρήθηκε παραδειγματικά σε θάνατο από την πείνα και τις αρρώστιες.

Τελευταία προσπάθησα να δω την ανθρωπότητα ως ένα ενιαίο σύνολο από την εμφάνιση του ανθρώπου στη γη έως σήμερα. Και κατέληξα στα εξής συμπεράσματα:

Πρώτον: Ότι ο προϊστορικός άνθρωπος από τα 200.000 χρόνια προ Χριστού είχε ως κύριο γνώρισμα την ανασφάλεια και τον φόβο.

Δεύτερον: Ότι ο σύγχρονος άνθρωπος με αρχή περίπου το 5.000 προ Χριστού έως σήμερα είναι 100% κληρονόμος αυτής της προαιώνιας εσωτερικής πληγής.

Τρίτον: Με την ανάπτυξη της λογικής επινόησε δύο βασικούς τρόπους για να αντιμετωπίσει από θέση ισχύος τους εχθρούς του: Την συσσώρευση αγαθών και την οργάνωση ομάδων άμυνας και επίθεσης.

Τέταρτον: Με την εμφάνιση της ανθρώπινης κοινωνίας γύρω στο 5.000 π.Χ. εμφανίζεται το στοιχείο της εμφύλιας διαίρεσης. Γιατί ενώ η διαδικασία της απελευθέρωσης ήταν συνολική, στην νέα εποχή κάποιοι επιτήδειοι είτε συσσωρεύουν για τον εαυτό τους τον πλούτο είτε μονοπωλούν τα ερείσματα της εξουσίας, δηλαδή τον στρατό, τα όπλα και την βία.

Πέμπτον: Επειδή ο άνθρωπος παρέμεινε όπως είπα κληρονόμος της ανασφάλειας και του φόβου, δημιούργησε δοξασίες-θρησκείες, κοινωνικά συστήματα και ιδεολογίες, που όμως αντί να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ των ανθρώπων, συνεχώς το διεύρυναν, έτσι ώστε τελικά η απόσταση αυτή να έχει γίνει σήμερα μεγαλύτερη από ποτέ.

Έκτον: Κατά τη γνώμη μου αυτή η κατάσταση μάς έχει οδηγήσει σε βαθύτατη κρίση που οδηγεί στο τέλος της εποχής της διαφορετικότητας.

Έβδομον: Η μόνη λύση για μένα είναι η κατάκτηση της μοναδικότητας. Σε ποιο σημείο, αλήθεια, ο άνθρωπος είναι μοναδικός; Είναι μοναδικός στην ιδιότητά του να γεννά και να τρέφεται με πνευματική ζωή. Δηλαδή αυτό που δεν μπορεί να κάνει κανένα έμβιο ον αλλά μόνο ο Άνθρωπος.

Όγδοον: Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει από τη μια μέρα ως την άλλη. Αλλά μας χρειάζονται τρεις βασικές προϋποθέσεις:

α) Απομόνωση των εξουσιαστών που κατέχουν το μονοπάλιο της εξουσίας με κύριο μέσο την ωμή βία.

β) Μια εκτεταμένη περίοδος παγκόσμιας Ειρήνης.

γ) Ανάδειξη των προικισμένων ανθρώπων που γεννούν επιστημονικές ιδέες και δημιουργούν πνευματικά επιτεύγματα και έργα τέχνης.

Ένατον: Απαιτείται επομένως μια εκτεταμένη περίοδος Νέου Διαφωτισμού, μέσα στον οποίο θα σχηματισθεί το νέο ιδανικό κοινωνικό μόρφωμα της νέας εποχής της Μοναδικότητας.

Στο σημείο αυτό, ίσως θα μπορούσε κάποιος να ρωτήσει: Άραγε θα υπήρχαν οι μεγάλοι καλλιτέχνες της εποχής εκείνης αν δεν υπήρχαν οι «πεφωτισμένοι» αριστοκράτες; Και αντίστροφα, εάν οι αριστοκράτες δεν είχαν την κατάλληλη μόρφωση ώστε να αναζητήσουν την πνευματική και ψυχική τους ολοκλήρωση στα μεγάλα έργα τέχνης θα είχαν δημιουργηθεί άραγε αυτά;

Τι το ξεχωριστό είχαν όλοι αυτοί, όπως και οι ελεύθεροι Αθηναίοι της κλασικής περιόδου;

Η απάντηση είναι ότι ήσαν ελεύθεροι και συγχρόνως είχαν πλούσιο ελεύθερο χρόνο, επειδή είχαν κατορθώσει να ζουν έξω από τον κύκλο παραγωγής υλικών αγαθών. Δηλαδή πιστεύω ότι εάν δεν υπήρχαν άνθρωποι που να διαθέτουν ελεύθερο χρόνο, δεν θα υπήρχε Λόγια Τέχνη αλλά μόνο Λαϊκή. Γιατί η διαδικασία για την δημιουργία Λόγου και Τέχνης απαιτεί Διάλογο. Μεταξύ του πνευματικού-καλλιτεχνικού δημιουργού και των «άλλων». Όχι όμως οποιωνδήποτε «άλλων» αλλά μόνο αυτών που έχουν την καλλιέργεια για να εκτιμήσουν και να αποδεχθούν τα έργα του Λόγου και της Τέχνης. Αυτή η απαραίτητη καλλιέργεια προϋποθέτει πλούσιο ελεύθερο χρόνο.

Όμως το τίμημα αποδείχθηκε ότι ήταν βαρύ για την ανθρώπινη κοινωνία. Γιατί για να μπορέσουν αυτές οι άρχουσες τάξεις να είναι ελεύθερες και επομένως κυρίαρχες, θα έπρεπε οι υπόλοιποι πολίτες να είναι υποταγμένοι με διάφορους τρόπους. Είτε δούλοι είτε δουλοπάροικοι είτε αμόρφωτοι αγρότες και εργάτες, υπάλληλοι.

Με εξαίρεση την εποχή μας, όπου οι σημερινές κυρίαρχες τάξεις είναι κι αυτές μέσα στον κύκλο της παραγωγής παραμένοντας εξ ίσου αμόρφωτες με τους υπόλοιπους πολίτες, γεγονός που στερεί από τους διανοούμενους καλλιτέχνες εκείνο το ανώτατο κοινωνικό μόρφωμα με το οποίο είχαν διάλογο και για το οποίο ουσιαστικά δημιουργούσαν οι πνευματικοί δημιουργοί.

Και έτσι φτάσαμε σήμερα στην γενικευμένη κρίση του πνευματικού πολιτισμού. Εκτός μιας μερίδας επιστημόνων που έθεσαν τις γνώσεις τους στην υπηρεσία της παγκόσμιας άρχουσας τάξης που έχει αναγάγει τις μορφές βίας και θανάτου ως βάση της ύπαρξής της. Το φαινόμενο αυτό της συμμετοχής επιστημόνων σε τέτοια εγκλήματα, είναι πραγματικά ο εξευτελισμός του Ανθρώπου.

Και ποιο είναι το όραμα αυτής της νέας περιόδου διαφωτισμού;

A. Να θέσει όλα τα επιστημονικά μέσα για την αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων σε διεθνή κλίμακα.

B. Να επιτύχει τη λιγότερη δυνατή συμμετοχή του πληθυσμού μέσα στον κύκλο της παραγωγής εξασφαλίζοντας τον αναγκαίο ελεύθερο χρόνο που θα του επιτρέψει να αναδειχθεί -όπως άλλοτε οι πεφωτισμένες τάξεις των εξουσιαστών- σε ιδανικό συνομιλητή των πνευματικών δημιουργών της εποχής της Μοναδικότητας, της νέας εποχής της ανθρώπινης κοινωνίας σε διεθνές επίπεδο.

Βεβαίως όμως, θα ήθελα να θέσω ως προϋπόθεση για το ξεκίνημα της εποχής του Νέου Διαφωτισμού την μετατροπή των Βιομηχανιών Πολέμου σε Βιομηχανίες Ειρήνης. Καθώς και την προσήλωση στις μέγιστες ανθρώπινες αξίες όπως είναι η Ελευθερία, η Ειρήνη, η Ανεξαρτησία, η Δημοκρατία και η Κοινωνική Δικαιοσύνη.

Θα ήθελα να τελειώσω την ομιλία αυτή εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη μου στην τύχη μου που με αξίωσε να ζήσω αυτή την στιγμή της αναγόρευσής μου σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου του Salzburg, της πόλης του Μότσαρτ, και να ευχαριστήσω από καρδιάς την Σύγκλητο των Καθηγητών και τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου αυτού για την ύψιστη αυτή τιμή.

Σας ευχαριστώ.

Mikis Theodorakis, Univ.- Prof. Dr. Heinrich Schmidinger

© Andreas Kolarik

6. Mauthausen Kantate – Teil 1: «Lied der Lieder», Teil 4: «Wenn der Krieg vorbei ist», Gesang: Maria Farantouri * Μπαλάντα του Μαουτχάουζεν – μέρος 1: «Άσμα ασμάτων», μέρος 4: «Όταν τελειώσει ο πόλεμος», τραγούδι: Μαρία Φαραντούρη

Texte: Iakovos Kambanellis
deutsch: Gisela Steineckert

Στίχοι: Ιάκωβος Καμπανέλλης
Απόδοση στη γερμανική:
Γκίζελα Στάινεκερτ

Lied der Lieder

Meine Liebste ist schön, ist unsagbar schön.
Ich seh' sie vor mir mit ihrem dunklen Haar,
das Kleid zerrissen über ihrer Brust.
Man hat sie fortgebracht, und keiner weiß,
wie schön sie ist, man hat sie fortgebracht,
und keiner weiß, wie schön sie ist,
man hat sie fortgebracht, und keiner weiß,
wohin, weiß, wohin.
Ihr Mädchen aus Auschwitz, ihr Mädchen
aus Dachau, ich frage euch, wer sie getroffen
hat, ich frage euch, wer sie getroffen hat,
ich frage euch, wer sie sah.
Wir trafen sie auf einer langen Reise,
ihr Lachen hatte sie verloren, das Kleid
zerrissen auf dem Leib.

Meine Liebste ist schön, ist unsagbar schön,
wenn sie die Mutter sanft gestreichelt hat,
wenn sie die Schwester sacht umarmt.
Man hat sie fortgebracht, und keiner weiß,
wie schön sie ist, man hat sie fortgebracht,
und keiner weiß, wie schön sie ist,
man hat sie fortgebracht, und keiner weiß,
wohin, weiß, wohin.
Ihr Mädchen aus Mauthausen, ihr Mädchen
aus Belsen, ich frage euch, wer sie getroffen
hat, ich frage euch, wer sie getroffen hat, ich
frage euch, wer sie sah.
Wir trafen sie auf einer langen Reise,
ihr weißer Arm trug eine schwarze Nummer,
ihr Herz schlug noch unterm gelben Stern.

Άσμα Ασμάτων

Τι ωραία που είν' η αγάπη μου
με το καθημερό της φόρεμα
κι ένα χτενάκι στα μαλλιά.
Κανείς δεν ήξερε πως είναι τόσο ωραία.

Κοπέλες του Άουσβιτς,
του Νταχάου κοπέλες,
μην είδατε την αγάπη μου;

Την είδαμε σε μακρινό ταξίδι,
δεν είχε πια το φόρεμά της
ούτε χτενάκι στα μαλλιά.

Τι ωραία που είν' η αγάπη μου, η
χαϊδεμένη από τη μάνα της και τ'
αδελφού της τα φιλιά. Κανείς δεν ήξερε
πως είναι τόσο ωραία.

Κοπέλες του Μαουτχάουζεν,
κοπέλες του Μπέλσεν,
μην είδατε την αγάπη μου;

Την είδαμε στην παγερή πλατεία μ' ένα
αριθμό στο άσπρο της το χέρι,
με κίτρινο άστρο στην καρδιά.

Τι ωραία που είν' η αγάπη μου, η
χαϊδεμένη από τη μάνα της και τ'
αδελφού της τα φιλιά.
Κανείς δεν ήξερε πως είναι τόσο ωραία.

Wenn der Krieg vorbei ist

Du Liebste mit den leiderfüllten Augen
Du Liebste mit erfror'nen rauen Händen
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Dann komm ans Tor, in all der Freude
Wir küssen uns auf offner Straße
und wolln uns auf dem Platz umarmen

Du Liebste mit den leiderfüllten Augen
Du Liebste mit erfror'nen rauen Händen
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Dann gehn wir Hand in Hand zum
Steinbruch
Ich führe dich hoch auf den Wachturm
und wo das Gras war, stehn dann Rosen

Du Liebste mit den leiderfüllten Augen
Du Liebste mit erfror'nen rauen Händen
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
einmal vorbei ist
Dann dürfen wir uns endlich lieben
auch dort, wo uns der Tod vertraut war
uns lieben, bis wir friedlich sterben

Du Liebste mit den leiderfüllten Augen
Du Liebste mit erfror'nen rauen Händen
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
erstmal vorbei ist
Vergiss mich nicht, wenn dieser Krieg
erstmal vorbei ist

'Όταν τελειώσει ο πόλεμος

Κορίτσι με τα φοβισμένα μάτια
κορίτσι με τα παγωμένα χέρια
άμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις
αμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις

Χαρά του κόσμου έλα στην πύλη
ν' αγκαλιαστούμε μες στο δρόμο
να φιληθούμε στην πλατεία

Κορίτσι με τα φοβισμένα μάτια
κορίτσι με τα παγωμένα χέρια
άμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις
αμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις

Στο λατομείο ν' αγαπηθούμε
στις κάμαρες των αερίων
στη σκάλα, στα πολυβολεία

Κορίτσι με τα φοβισμένα μάτια
κορίτσι με τα παγωμένα χέρια
άμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις
αμα τελειώσει ο πόλεμος μη με ξεχάσεις

'Ερωτα μες στο μεσημέρι
σ' όλα τα μέρη του θανάτου
ώσπου ν' αφανιστεί η σκιά του

Κορίτσι με τα φοβισμένα μάτια.

Henning Schmiedt, Maria Farantouri

© Andreas Kolarik

Margarita Nastouli, Marianthi Karagianni, Tobias Höll, Giorgos Grigoriadis

© Andreas Kolarik

7. String Quartet No. 2: «The Cemetery»²

Κουαρτέτο Εγχόρδων Αρ. 2: «Το Κοιμητήριο»

Adagio $\text{♩} = 50$

Vln. I *mf*

Vln. II *mf*

Vla. *mf*

Vc. *mf*

The musical score consists of four staves for Violin I, Violin II, Viola, and Cello. The key signature is common time (C). The tempo is Adagio with a quarter note equal to 50. The dynamics are marked as *mf* throughout. The music features eighth-note patterns and some grace notes.

8. String Quartet No. 3: «Erotaca Nocturna»³

Κουαρτέτο εγχόρδων Αρ. 3: «Οιδίπους Τύραννος»

Mikis Theodorakis
Μίκης Θεοδοράκης
*1925

Andante sostenuto $\text{♩} = 50$

Violin 1

Violin 2 *pp*

Viola

Violoncello *pp*

The musical score consists of four staves for Violin 1, Violin 2, Viola, and Cello. The key signature is common time (C). The tempo is Andante sostenuto with a quarter note equal to 50. The dynamics are marked as *pp* throughout. The music features sustained notes and simple harmonic patterns.

2. Edition Schott ©

3. Edition Schott ©

9. Nachwort: Dr. Gerhard Folkerts

Mikis Theodorakis gibt unserer Zeit mit seiner unbeugsamen aufrechten Haltung wie mit seiner Kompositionsmethode ihren eigenen Ausdruck. Wie Antäus bleibt er der Erde verbunden. Theodorakis sucht den Dialog mit den schwachen und unterdrückten Menschen, und er gibt ihnen ihre Musikkultur zurück. Grenzüberschreitend besingt er ihre Freiheitsliebe, ihre Suche nach Identität. Die Vertonungen verschiedener Gedichte aus Pablo Nerudas „Canto general“, Brendan Behans „Die Geisel“ oder Jannis Ritsos „Romiosini“ bestätigen dies.

Die Einzigartigkeit und das Genie dieses Komponisten bedeuten in ihren eindeutigen und klaren musikalischen und verbalen Aussagen eine Gefahr für Diktaturen und den Machtmissbrauch schlechthin. Viele seiner Werke waren vom Aufführungsverbot betroffen und oftmals erhielt er Auftrittsverbote. Enttäuschungen, fehlende Anerkennung und Krankheiten enthalten viele seiner Lebensjahre. Aber Theodorakis stellt – wie schon Mozart zweihundert Jahre zuvor – sein schöpferisches Können den Machthabern gegenüber. Beiden ist Servilität, Unterwürfigkeit und Opportunismus zuwider. Beide suchen den Menschen auf der gleichen Ebene zu begegnen und stellen sich gegen die Dogmen ihrer Zeit.

Beide sind eloquent und schlagfertig. Beide begegnen früh dem Gegenspieler des Lebens, dem Tod. Theodorakis überlebt Lager und Gefängnisse in Bürgerkrieg und Militärdiktatur. Auch in dieser Zeit komponiert er. Theodorakis Kompositionsmethode ist nicht zu trennen von seinem konkreten Handeln in der jeweiligen historischen Situation. Er verarbeitet kompositorisch die elementaren gesellschaftlichen Konflikte und Widersprüche. Die „Sadduzäer Passion“, die „Mauthausen Kantate“, die „18 Lieder für die bittere Heimat“, die „Lieder des Kampfes“, seine fünf Sinfonien, die Opern „Medea“ und „Antigone“ dokumentieren dies hörbar.

Mit dem Künstlerischen Volkslied schafft Theodorakis eine neue Musikgattung und erreicht durch die europäisch-mittelalterlichen und neuzeitlichen Tonsysteme neue Melodiebildungen, die in Verbindung mit einer besonderen Harmonik zu seiner spezifischen Klangsprache geführt haben. Theodorakis erreicht mit seinen Kompositionen ein Gleichgewicht zwischen apollinischen, verstandesmäßigen, und dionysischen, gefühlsmäßig-rauschhaftem Prinzip.

Ihn zeichnet aus, schöpferisch eine Verbindung von zeitgenössischer Kompositionstechnik mit einer durch ihre soziale Semantik geprägten Volksmusik hervorgebracht zu haben. Sie bildet das Gute in unserer Kultur, das nach Theodorakis Überzeugung dem Harmonischen innewohnt.

Dieser lebensspende Atem der Musik ergreift und bewegt uns und bringt unseren Drang zu Freiheit und Liebe, ohne die die Menschheit nicht überleben kann, hervor. Dort, wo Theodorakis Musik erklingt, macht sie die Menschen stärker und reicher.

Dr. Gerhard Folkerts
Komponist und Konzertpianist

Mikis Theodorakis

© Andreas Kolarik

Επίλογος: Δρ. Γκέρχαρντ Φόλκερτς

Ο Μίκης Θεοδωράκης δίνει με την αλύγιστη ειλικρινή του στάση, καθώς και με τη μέθοδο της σύνθεσής του, τη δική του μοναδική έκφραση, όπως έπραξε ο Ανταίος, παραμένοντας συνδεδεμένος με τη γη. Ο Θεοδωράκης επιδιώκει τον διάλογο με τους αδύναμους και καταπιεσμένους και τους επιστρέφει τη μουσική του κουλτούρα. Ξεπερνώντας τα σύνορα τραγουδάει την αγάπη του για την ελευθερία, την αναζήτηση του για ταυτότητα και αυτό το επιβεβαίωνει και η μελοποίηση των διάφορων ποιημάτων του Pablo Neruda «Canto general», του Brendan Behan «Die Geisel» ή η «Ρωμιοσύνη» τού Γιάννη Ρίτσου.

Η μοναδικότητα και η ιδιοφυΐα αυτού του συνθέτη με τις σαφείς και ξεκάθαρες μουσικές και προφορικές δηλώσεις του, αποτέλεσαν μια συνεχή «απειλή» για δικτατορίες και την κατάχρηση εξουσίας, κατά κύριο λόγο. Πολλά από τα έργα του επηρεάστηκαν από την απαγόρευση που του είχε επιβληθεί για σύνθεση και που συχνά συνοδευόταν από απαγόρευση εμφανίσεων. Οι απογοητεύσεις, η έλλειψη αναγνώρισης και οι ασθένειες περιέχονταν σε πολλές φάσεις της ζωής του. Όμως ο Θεοδωράκης χρησιμοποιεί -όπως και ο Μότσαρτ διακόσια χρόνια νωρίτερα- τις δημιουργικές του ικανότητες απέναντι στους εξουσιαστές. Και οι δύο αντιστάθμικαν στη δουλικότητα, την υποταγή και τον οπορτουνισμό. Και οι δύο επιδιώκουν να «συνομιλήσουν» με τους ανθρώπους στο ίδιο επίπεδο με αυτούς και να αντιταχθούν στα δόγματα της εποχής τους.

Και οι δύο είναι εύγλωττοι και ετοιμόλογοι και συναντούν νωρίς τον αντίπαλο της ζωής, τον θάνατο. Ο Μ. Θεοδωράκης επιβίωσε από στρατόπεδα και φυλακές στον εμφύλιο πόλεμο και τη στρατιωτική δικτατορία. Παράλληλα, σε αυτό το διάστημα συνθέτει. Η μέθοδος σύνθεσης του Μ. Θεοδωράκη δεν μπορεί να μελετηθεί χωριστά από τη δράση του, κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης ιστορικής κατάστασης. Από πλευράς σύνθεσης, επεξεργάζεται στοιχειώδεις κοινωνικές συγκρούσεις και αντιφάσεις. Το «Κατά Σαδδουκαίων Πάθη», η «Μπαλάντα του Μαουτχάουζεν», τα «18 λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας», τα «Τραγούδια του Αγώνα», οι πέντε συμφωνίες του, οι όπερες «Μήδεια» και «Αντιγόνη» τεκμηριώνουν αυτά τα λεγόμενα.

Με το καλλιτεχνικό λαϊκό τραγούδι δημιουργεί ο Μ. Θεοδωράκης ένα νέο είδος μουσικής και επιτυγχάνει νέους μελωδικούς σχηματισμούς μέσα από τα μεσαιωνικά ευρωπαϊκά και σύγχρονα ηχητικά συστήματα, τα οποία σε

συνδυασμό με μια ιδιαίτερη αρμονία οδήγησαν στην ιδιαίτερη μουσική του γλώσσα. Ο Μ. Θεοδωράκης επιτυγχάνει με τις συνθέσεις του μια ισορροπία μεταξύ της Απολλώνιας, της πνευματικής και της Διονυσιακής -συναισθηματικά μεθυστικής- αρχής. Διακρίνεται δημιουργικά, δημιουργώντας μια σχέση μεταξύ της σύγχρονης τεχνικής σύνθεσης και της λαϊκής μουσικής, που χαρακτηρίζεται από την κοινωνική σημασιολογία της. Αποτελεί το αγαθό στον πολιτισμό μας, το οποίο σύμφωνα με την πεποίθηση του Θεοδωράκη, ενυπάρχει στην αρμονία.

Αυτή η ζωντανή πνοή της μουσικής μάς παγιδεύει, μας κινεί και φέρνει την επιθυμία για ελευθερία και αγάπη, χωρίς την οποία η ανθρωπότητα δεν θα μπορούσε να επιβιώσει. Εκεί, όπου ακούγεται η μουσική του Μ. Θεοδωράκη, κάνει τους ανθρώπους πιο δυνατούς και πλουσιότερους.

Δρ. Γκέρχαρντ Φόλκερτς

Συνθέτης και πιανίστας συναυλιών

